1962 - 1982 Dönemi Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Yargısal İdeal Noktalarının Belirlenmesi

Engin YILDIRIM[*] *- Aziz KUTLAR*[**] *ve Serdar GÜLENER*[***]

Öz: *Bu çalışma, Anayasa Mahkemesi (AYM) üyelerinin 1961 Anayasası döneminde (1962-1982) yargısal politik tutumlarını gösteren ideal noktalarının Bayesyen Markov Zinciri Monte Carlo (MCMC) algoritmalar kullanarak gerçekleştirilen Dinamik Madde Tepki Kuramı aracılığıyla tahmin etmeyi amaçlamaktadır. Bu dönemde Mahkemenin esastan incelediği iptal, itiraz, siyasi parti kapatma konularında verdiği kararlar özgürlükçü, devletçi ve kategori dışı olarak tasnif edilmiş ve oylamaya katılan yargıçların kullandıkları oylar bu sınıflandırmalara göre kodlanarak orijinal bir veri tabanı oluşturulmuştur. Yargıçların ideal nokta tahminleri sonucunda bu dönemde görev yapan AYM üyelerinin büyük bir kısmının yargısal politik tutumlarında ne özgürlükçü ne de devletçi tutumun baskın çıkmadığı tespit edilmiştir. Genel olarak Mahkeme üyelerinin yaygın kanaatin aksine bu dönemde katı devletçi bir tutum içinde olmadıkları sonucuna varılmıştır.*

Anahtar Kelimeler: *Anayasa mahkemesi, yargısal politik tutum, yargısal karar verme, dinamik madde tepki kuramı, ideal noktalar tahmini.*

Estimating Judicial Ideal Points of the Justices of the Turkish Constitutional Court between 1962 and 1982

Abstract: *This paper aims to analyze judicial political attitudes of justices of the Turkish Constitutional Court (TCC) between 1962 and 1982 by means of Item Response Theory using Markov Chain Monte Carlo (MCMM) algorithms. We have created an original database in which the Court's decisions on merit concerning abstract and concrete norms reviews and dissolution of political parties are classified into categories of libertarian, statist and unclassified and votes of the justices are coded under one of these categories. As a result of ideal point estimations, we have found that neither a libertarian nor a statist attitude was dominant for a great majority of the Court's justices. We conclude that contrary to the widely-held belief, the justices of the TCC did not adopt a strict statist attitude in the examined period.*

Keywords: *Turkish constitutional court, judicial political attitudes, judicial decision-making, dynamic item response theory, ideal points estimation.*

[*] Prof.Dr., Anayasa Mahkemesi, İncek/Ankara/Türkiye.
[**]Prof.Dr., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi C Blok, Kat 3, Esentepe Kampüsü-Serdivan/Sakarya/Türkiye.
[***]Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi C Blok, Kat 2, Esentepe Kampüsü-Serdivan/Sakarya/Türkiye

Makale gönderim tarihi: 01.03.2017
Makale kabul tarihi: 13.09.2017

Giriş

Anayasa yargısıyla ilgili akademik araştırmalarda geleneksel olarak başat konumda bulunan doktriner normatif incelemelerin yanında ampirik hukuk çalışmaları olarak bilinen bir yaklaşım da son yıllarda kendisini küresel ölçekte hisettirmeye başlamıştır. Adından da anlaşılacağı üzere ampirik hukuk araştırmaları veriye ve test edilebilir önermelere dayalı bilimsel bilgi üreterek hukukun fiiliyatta nasıl çalıştığını analiz etmeyi amaçlamaktadır (Galligan, 2010: 979; Garoupa, 2010: 26-54; Epstein ve Martin, 2014: vii; Epstein 2016: 2022)[1]. Bu yaklaşımın özünü veri toplanması ve analizine dayanan sosyal bilim yöntemlerinin yargısal karar alma süreçlerine uygulanması oluşturmaktadır. Anayasa mahkemeleri de dâhil olmak üzere yüksek mahkemelerin karar alma süreçleri ve yargıçların oy kullanma tutum ve davranışları hakkında ağırlıklı olarak nicel tekniklere dayalı önemli çalışmalar bu yaklaşım çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Şu noktayı da vurgulamak gerekir ki, ampirik hukuk araştırmalarının önemli bir bölümü nicel veriler ve teknikler kullanmakla beraber nitel veriler ve araştırma yöntemleri de ampirik hukuk araştırmalarının kapsamı içinde değerlendirilmektedir (Epstein vd., 2002: 2; Heise, 2002: 821; Epstein vd., 2014: 3; Boyd, 2015: 365).[2]

Ampirik hukuk araştırmalarının hareket noktasını hukuk felsefesinin önemli akımlarından olan hukuki gerçekçilik oluşturmaktadır. 1920 ve 1930'larda özellikle ABD'de etkin olan bu yaklaşıma göre hukuk, soyut hukuk kuralları ve/veya ahlak ve adalet gibi metafizik kavramlarla değil somut olarak gözlemlenebilen ve analiz edilebilen özellikleriyle incelenmelidir. Yargısal karar verme süreçlerinin hukuk ötesi bağlamlarının da bulunduğu düşüncesi burada öne çıkmaktadır. Dolayısıyla hukuku anlamak için yargıçların tutumlarını değerlendirmek önem taşımaktadır. Bu akımın Amerikan yargı camiasındaki önemli isimlerinden ve 1902 - 1931 arasında Yüksek Mahkeme yargıçlığı da yapmış bulunan Oliver Wendell Holmes 1897'deki bir konuşmasında "kara kaplı hukuk kitaplarındaki bilgilere sahip olan kişinin hukukun rasyonel incelenmesinde zamanın yetkin kişisi (hukukçusu) olduğunu ama geleceğin yetkin hukukçusunun istatistik ve iktisat alanında da uzmanlığı olan kişi" olacağı öngörüsünde bulunmuştu (Epstein vd., 2014: viii). Bu öngörünün abartılı olduğunu ve genel olarak (henüz) çok da gerçekleşmediğini kabul etmekle birlikte büyük veri tabanlarının araştırmacıların hizmetine sunulduğu günümüzde hukuk biliminin ampirik araştırmalara kendi bünyesinde yer vermemesi büyük bir eksiklik olacaktır. Geleneksel olarak hukuk normatif bir bilim dalı olarak kabul edilir ve bu anlamda ampirik bir bilim olduğu

[1] Ampirik hukuk araştırmaları ağırlıklı olarak nicel analize dayanırken, hem kuramsal hem de ampirik çalışmalar yargısal davranış başlığı altında da tanımlanmaktadır. Bkz. (Eppstein ve Lee, 2016: 2022).

[2] Nitel etnografik veriye dayalı ampirik hukuk araştırmalarına önemli bir örnek olarak bkz. (Latour, 2010).

söylenemez. Aslında, ampirik hukuk normatif hukuk çalışmalarının bir rakibi değil tamamlayıcısıdır ve bu nedenle iki yaklaşımın da birbirini dışlaması gerekmez (Holtermann vd., 2016: 6 - 7).

Ampirik çalışmaların öneminden bahseden bazı sesler duyulsa da Türk hukuk araştırmaları normatif doktriner bir tarzda diğer bilim alanlarından neredeyse tamamen izole edilmiş bir şekilde yürütülmektedir.[3] Bu, giderilmesi gereken bir eksiklik değil, tam tersine olması gereken ve arzulanan bir durum olarak görülmektedir. Bu görüşten anayasa hukuku alanı da payını almıştır. Buna göre anayasa hukukunun hukuk dışında "kendine yabancı unsurlardan temizlenmesi saf olması…" (Gözler, 1999: 162) gerekmektedir ve anayasa hukukçuları da başka alanlarla ilgilenmeyip "kendi içlerine kapanmalı, kendi uzmanlık alanlarıyla" yetinmelidirler" (Gözler, 1999: 273). Elbette, bu yaklaşım bir dereceye kadar doğrudur ama bir bilim alanının kendi içine kapanmasının ne kadar bilimsel bir tavır olduğu ve bunun o alandaki bilimsel gelişmeye ne derece katkı sağlayacağı da tartışmaya açıktır. Hukukun temelde uygulamalı bir sosyal bilim olduğunun kabulü sosyal bilim yöntemlerinin hukukta da geçerli olduğu anlamına gelecektir (Rachlinski, 2016: 556).

Anayasa hukukunun en önemli ilgi alanlarından birini anayasa yargısı oluşturmaktadır. Bu bilim dalının anayasa mahkemeleri veya yüksek mahkemelere geleneksel bakışı anayasa yargısının meşruiyeti, yetkileri, diğer güçlerle olan ilişkileri, aktivist olup olmadıkları, kullandıkları hukuki yorum yöntemlerinin ve kararlarının eleştirileri veya incelemeleri şeklinde olmaktadır. Buna karşılık gerek anayasa yargısı organlarından görev yapan yargıçların bireysel tutum ve eğilimleri, gerekse de mahkemelerin bir bütün olarak (*en banc*) karar verme süreçleri anayasa hukukçularından ziyade özellikle davranışçı akımdan etkilenen siyaset bilimcilerin ve diğer sosyal bilimcilerin ilgisini çekmiştir. Hukuk ve siyasetin kesiştiği bir noktada bulunan anayasa yargısı organlarının kararları çoğu zaman toplumsal ve siyasal aktörlerin bir kısmı tarafından doğru bulunmaz ve hukuk dışı olmakla itham edilerek ağır bir şekilde eleştirilir. Aynı aktörler hoşlarına giden bir kararla karşılaştıklarında ise mahkemenin kararını hukuki bulup, överler. Amerikalı akademisyen kökenli ünlü yargıç Richard Posner'ın Amerikan Yüksek Mahkemesi için söylediği "Yüksek Mahkeme yergi veya övgü konusu değil gözlem konusudur" (Posner, 2005: 32) ifadesi anayasa yargısıyla ilgili ampirik çalışmalarda temel alınması gereken bilimsel hareket noktasını bize göstermektedir.

[3] Hukukta istatistiksel araştırmaların önemini vurgulayan bir görüş için bkz. (Dursun, 2006: 289-290). Başka bir yazar ise daha da ileri giderek "hukuk biliminin mutlak normatif olma çehresini, ampirik bir simaya" dönüştürmesi gerekliliğinden bahsetmiştir. Bkz. (Aldanmaz, 2015: 281). Hukukun bilimselliğini tartışıldığı bir başka çalışma için bkz. (Öktem, 2005: 26-34).

Türkiye'de mahkemelerin ve yargıçların karar alma süreçleri ile ilgili ampirik temeli olan ve veriye dayanan, özellikle de nicel yöntemler kullanan çalışmalar son derece azdır.[4] Ampirik hukuk çalışmaları ne hukukçuların ne siyaset bilimcilerin ne de başka sosyal bilim alanlarındaki araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Ampirik hukuk çalışmalarıyla yakın bir ilişkisi olan hukukun iktisadi analizi bağlamındaki çalışmalar da birtakım çabalara rağmen yetersizdir.[5] Türkiye'de Anayasa Mahkemesi (AYM) ile ilgili yapılan çalışmaların çok büyük bir kısmı geleneksel normatif hukuk bilimi çalışmalarıdır (Atılgan, 2015: 77). Aslında AYM'nin ilk kuruluş yıllarında Mahkeme üyelerinin "sosyal kökenleri, sosyal durumları ve sınıf ilişkileri" üzerinde araştırmalar yapılması yönünde çağrıda bulunulmuşsa da bu çağrı neredeyse hiçbir karşılık görmemiştir (Soysal, 1969: 99). Bireysel yargıç tutumları, davranışları ve oy verme eğilimleriyle ilgili Türkiye'de şu ana kadar gerçekleştirilen en kapsamlı ve en önemli çalışma tam 36 yıl önce yapılmıştır (Ünsal, 1980).[6] Bu çalışmada 1962-1977 arası Anayasa Mahkemesi kararları, üyelerin toplumsal kökenleri ve oy verme tercihleri betimleyici istatistiksel analizlerle incelenmiştir. Çok daha dar kapsamlı bir çalışmada 1962-1982 dönemi AYM'si kararlarının sayısal bir dökümü yapılmıştır (Aliefendioğlu,1986: 27). Bunun dışında Anayasa Mahkemesi ile ilgili son yıllarda az sayıda da olsa ampirik nicel çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Varol vd., 2016).[7] Bu araştırmaların önemli bir kısmı 1982 Anayasası dönemiyle kendilerini sınırlamış ve Mahkeme üyelerinin oy verme tutumları bir bütün olarak incelemiş, tek tek yargıçların oy kullanma tutumları üzerinde Varol vd.'nin araştırması dışında durulmamıştır.

Çalışmamızın temel amacı 1961 anayasası döneminde (1962 - 1982) Anayasa Mahkemesi üyelerinin yargısal politik tutumlarını kullandıkları oylardan yola çıkarak nicel analizle tespit etmektir. Bu amaca dönük olarak bir

[4] "Yargıç ve yargısal tutum analizi çalışmalarının" yokluğundan yakınan ve "hukuk süjesi olarak görülen yargı mensuplarının araştırma objesi yapılmasının" hukuk alanındaki egemen zihniyet kodlarına zıtlık teşkil ettiğini belirten Emir Kaya araştırma yapılabilmesinin "yargı ve akademi camialarında iltifat görmesine" bağlı olduğunu ancak "bu yönde bir kıpırdanma" olmadığını ifade etmektedir Bkz. (Kaya, 2016: 184). Bu açıdan, çalışmamız ampirik hukuk araştırmalarıyla ilgili olarak Türkiye'deki hareketsizliği aşma yönünde bir "kıpırdanma" çabası olarak da görülebilir.

[5] Bununla birlikte 2014'de Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi bu konuda Türkiye'deki ilk uluslararası kongreyi düzenlemiştir. Konferansda sunulan bildiriler *European Journal of Law and Economics* Dergisinin özel bir sayısında yayınlanmıştır. Bunlar arasında ampirik nicel boyutuyla öne çıkan bir çalışma için bkz. (Babaoglu vd., 2016: 5-23). Hukuk ve ekonomi yaklaşımına örnek sayılabilecek diğer bazı çalışmalar için bkz. (Atamer vd., 2016: 395-460; Ayata, 2014: 35–54; Sanlı, 2007).

[6] Her ne kadar AYM'nin karar alma süreci ile ilgili bir makale varsa da bu inceleme sadece süreci hukuki bir çerçeve içinde tasvir etmektedir bkz. (Aliefendioğlu, 1988: 173-191).

[7] Bu çalışma 2007-2014 arasındaki yargıç oylarını ideal noktalar tahmini analiziyle yargıç politik tutumlarına göre sıralamıştır. İleri nicel yöntemler kullanan bir başka çalışma için bkz. (Moral vd., 2016). Bunun dışında ileri nicel teknik kullanmayan ama nicel ampirik sınıfa sokabileceğimiz çalışmalar da vardır: Bkz. (Belge, 2006; Yasushi, 2011; Yasushi, 1996; Shambayati ve Sütçü, 2012). Ayrıca yayınlanmamış bir doktora tezi de kısmen AYM ile ilgili ampirik nicel bir inceleme içermektedir. Bkz. (Aydın, 2012).

veri tabanı oluşturulmuş ve bu dönemde görev yapan yargıçların kullandıkları oylar kodlanarak sayısal analizde işlenebilecek veri haline dönüştürülmüştür. Neden, araştırmamızı bu dönemle sınırladık? Mahkemenin kuruluş aşaması olarak nitelendirilebilecek bu dönemdeki üyelerinin yargısal politik tutumları ve oy verme eğilimlerinin belirlenmesi mahkemenin zaman içinde kurumsallaşması açısından önemlidir. Bir örgüt kurulduğunda yapılan tercihler o örgütün ve onu oluşturan kişilerin gelecekteki tutum ve davranışlarını da etkileyebilmektedir.[8] Bu nedenle bir kurum olarak AYM'nin en önemli aktörü olan üyelerinin oy verme tutumlarının anlaşılmasında kuruluş dönemi ayrı bir önem taşımaktadır.

Bu incelemede ilk olarak AYM'nin 1961 anayasası dönemindeki kuruluşu, yapısı ve işleyişi hakkında bilgi verilecektir. Bunu takiben yapılan çalışmanın yöntemi ve kullanılan veri analiz tekniği anlatılacaktır. Son bölümde ise çalışmadan elde edilen bulgular değerlendirilecektir.

Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu, Yapısı, İşleyişi ve Etkisi (1962 - 1982)

Türkiye'de kanunların anayasaya uygunluğunun merkezi bir "yüce mahkeme" tarafından yapılması gerekliliğine ilk kez Ziya Gökalp 1922'deki bir makalesinde değinmiştir (Onar, 2003: 196-197; Soysal, 1969: 21-22). Anayasa mahkemesi kurulması yönündeki bir talep ise ilk defa 1948'de Millet Partisinin kurucularından biri tarafından partinin hedefleri arasında sayılmış ve daha sonra bu parti programı içinde de yer almıştır (Onar, 2003: 197). CHP'de 1950'li yılların başlarından itibaren böyle bir mahkemenin kurulmasını savunmuş ve bu husus 1957 CHP seçim bildirgesinde kendisine yer bulmuştur. Aynı yöndeki talebi dönemin muhalefet partilerinden olan Hürriyet Partisi de 1957 seçim bildirgesine koymuştur (Onar, 2003: 199). Muhalefet partilerinin yanısıra DP'de iktidarının ilk yıllarında bu fikre sıcak yaklaşmıştır. Nitekim Bakanlar Kurulunca yürürlükteki kanunlar içindeki antidemokratik hükümleri ayıklamak amacıyla kurulan bir komisyon 1952'deki raporunda anayasa mahkemesi kurulmasını önermiştir (Onar, 2003: 198). Bu taleplere rağmen 1961 anayasası dönemine kadar kanunların anayasa uygunluk denetimini yapacak merkezi bir yüksek mahkeme fikri hayata geçiril(e)memiştir.

Bilindiği üzere kanunların anayasa uygunluğunun denetiminin illa bir yüksek mahkeme tarafından yapılması gerekmemektedir. Türkiye'de 1961 Anayasası'ndan önce tek tük yargıçların ve mahkemelerin bu yönde çabaları olsa da bunlar dönemin yüksek mahkemeleri olan Yargıtay ve Danıştay

[8] Sosyal bilimlerde izlek veya patika bağımlılığı (*path dependence*) diye bilinen yaklaşım bu görüşe dayanmaktadır. Bu konuda bkz. (Peters, 1999: 169 - 185). İzlek bağımlılığının mahkemelere uygulanmasıyla ilgili hukuk ve iktisat perspektifinden yapılan bir çalışma için bkz. (Kornhauser, 1992).

tarafından kabul görmemiştir. Örneğin Akşehir Asliye Hukuk Mahkemesi yargıcı Refik Gür 1950'de böyle bir girişimde bulunmuş ama başarılı olamamıştır. Refik Gür, 1924 Anayasası'nın 103. maddesinin[9] yargıçlara anayasaya aykırılığı araştırma hakkını "hükmen" tanıdığı düşüncesiyle önüne gelen bir davada uygulanması gereken kuralın Anayasa'ya aykırı olduğuna hükmetmiştir. Ancak bu kararı Yargıtay tarafından kabul edilmemiştir. Yargıtay, burada ilgili kuralın anayasaya aykırılığına değinmeden mahkemelerin anayasaya aykırı buldukları kanunları uygulamaktan kaçınamayacaklarını belirtmekle yetinmiştir (Onar: 2003: 173).

1961 Anayasası'nın getirdiği en önemli yeniliklerden biri Anayasa Mahkemesinin kurulması olmuştur. Anayasa, anayasaya uygunluk denetiminin Anayasa Mahkemesi adı verilen bir yüksek yargı organı tarafından yerine getirilmesini hükme bağlamıştır. Anayasa koyucu 1950'lerin çoğunlukçu demokrasi anlayışına karşı çoğulcu demokrasinin ancak anayasal denetim yapabilecek bir yüksek yargı organı eliyle sağlanabileceği düşüncesiyle böyle bir adımı atmıştı. 1961 Anayasası'nın Anayasa Mahkemesini kuran 145. maddesinin gerekçesinde Batı Avrupa Anayasalarında da böyle bir yargı organına yer verilmesi de vurgulanmıştı (Onar: 2003: 143). Gerekçede Alman ve İtalyan Anayasa Mahkemeleri kanunlarının incelendiği bunun yanında Fransa Anayasa Konseyine ait hükümlere de bakıldığı belirtilmiştir (Hocaoğlu ve Ocakçıoğlu, 1971: 82-83).

Türkiye'de AYM'nin kurulması egemen konumlarının çoğunluk tarafından tehdit edildiğini veya edileceğini düşünen siyasal seçkinlerin bu konumlarını sürdürme çabasının bir parçası olarak "hegemonyacı koruma" şeklinde de nitelendirilmiştir.[10] AYM'nin kurulması bu seçkinler için bir çeşit "siyasal sigorta" imkânı sunmaktaydı.[11]

1961 Anayasasına göre AYM, on beş asıl ve beş yedek üyeden oluşmaktaydı. Bu üyelerden sekizi yüksek yargı organları, (dört Yargıtay, üç Danıştay, bir Sayıştay) beşi yasama meclisi (üç Millet Meclisi, iki Cumhuriyet Senatosu) ikisi de Cumhurbaşkanınca atanmaktaydı. Cumhurbaşkanınca

[9] 1924 Anayasasının 103. maddesi, "Anayasanın hiçbir maddesi hiçbir sebep ve bahane ile savsanamaz ve işlerlikten alıkonamaz. Hiçbir kanun Anayasaya aykırı olamaz" hükmünü içermekteydi.

[10] Hegemonyacı koruma tezi Ron Hirschl tarafından geliştirilmiştir. Bkz. (Hirschl, 2007). Bu tez, AYM'nin kuruluşu ve işlevlerini anlamlandırma ve açıklamada bazı araştırmacılarca kabul edilmektedir. Örneğin bkz. (Kaya ve Batur, 2016: 12; Özbudun, 2011; Belge, 2006; Özbudun, 2005: 340). Hegemonyacı koruma tezini reddeden çalışmalar da mevcuttur: Bkz. (Seven and Lars, 2016; Yasushi, 2012: 435).

[11] Anayasa mahkemelerinin kurulmasını siyasal sigorta açıklayan yaklaşıma göre anayasa yargısı anayasa tasarımcılarının bir tür siyasal sigorta biçimi benimseme konusundaki istemlerini yansıtmaktadır. Yasama arenasında, yani seçimlerde kaybedenlerin anayasa mahkemesine istemlerini getirebilmelerini sağlayarak anayasa yargısı başka türlü elde edilemeyecek anayasal pazarlıkların da sonuçlandırılmalarını sağlamaktadır. Demokratikleşme seçim sonuçlarının belirsizleşmesini çoğalttıkça siyasal sigorta için istemler de artmaktadır. Bkz. (Ginsburg, 2003: 23).

atanacak üyelerden birinin Askeri Yargıtay'ı temsil etmesi gerekirken, yasama meclislerince seçilecek üyelerden birer kişiyi, Üniversitelerin hukuk, iktisat ve siyasal bilimler öğretim üyelerinin birlikte toplanarak seçecekleri de 1961 Anayasasının 145. maddesinde hüküm altına alınmıştı.[12]

1962-1982 döneminde AYM'de tamamı erkek olan toplam 68 yargıç görev yapmıştır. Bu üyelerin 48 tanesi asıl üye olarak atanmış veya seçilmişken, geriye kalan 20'si yedek üye statüsünde çalışmıştır. Üyelerin otuz altısı Yargıtay, yirmi biri Danıştay, üçü Sayıştay, dördü Askeri Yargıtay, üçü Cumhuriyet Senatosu biri Millet Meclisi biri de Avukat kökenlidir. Bu üyelerin 60 tanesi Hukuk Fakültesi mezunuyken (37 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 23 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi) geri kalan sekiz üye ise Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunudur.

Cumhurbaşkanı, yasama meclislerindeki siyasî parti grupları ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasî partiler ile son milletvekili genel seçimlerinde geçerli oy oranı en az %10 olan siyasi partiler ve yasama meclislerinden birinin üye tamsayısının en az altıda biri kanunların veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzükleri'nin veya bunların belirli madde ve hükümlerinin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan iptâl dâvası açma hakkına sahipti. Bu sayılanlar dışında kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda Yüksek Hâkimler Kurulu, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay ve üniversiteler de iptal davası açabilirlerdi. İptal davası dışında, bir davaya bakmakta olan mahkeme uygulanacak bir kanunun hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına varırsa itiraz yoluna başvurabilmekteydi.

AYM'nin ilk kuruluş yıllarında çeşitli kurumsallaşma sorunları yaşadığı söylenebilir. En basitinden, karar formatındaki çeşitli şekli eksiklikler dikkat çekicidir. Bazı kararlarda istemde veya itirazda bulunanın (muhtemelen sehven) belirtilmemesi, karar metninin hüküm kısmına kararın oybirliği ile verildiği yazılmasına rağmen metnin altında karşı oylara yer verilmesi ve 44 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 39. maddesinde muhalif kalan üyelerin kararda muhalefet sebeplerini açıklayacakları belirtilmesine rağmen buna bazı üyelerce uyulmaması bu eksikliklere örnek olarak gösterilebilir (Esen, 1966: 5).

12 Mart dönemi olarak bilinen 1971 - 1973 yıllarında gerçekleşen iki önemli anayasa değişikliği 1961 Anayasası'nın pek çok maddesinde olduğu gibi Anayasa Mahkemesi ile ilgili de değişiklikler getirmiştir. Bunlardan ilki Anayasa Mahkemesinin anayasa değişikliklerini yalnızca şekil bakımından

[12] 1971'de yapılan Anayasa değişikliği sonucunda üniversiteden seçilecek üyelerle ilgili fıkra değiştirilmiştir.

denetleyebileceği hükmünün anayasa girmesi iken ikincisi, Anayasa Mahkemesine dava açma hakkına sahip olan küçük siyasal partilerin bu haklarının ortadan kaldırılması olmuştur. Önceden bir siyasi partinin iptal davası açmak için Meclis'te (sayı gözetilmeksizin) temsilcisi olması yeterliyken, değişiklik sonrası dava açabilmesi için parti grubuna sahip olması gerekmekteydi.

Anayasa Mahkemesinin 1961 Anayasası döneminde verdiği bazı kararlar tartışma yaratmıştır. Bu kararlara bakıldığında ağırlıklı biçimde siyasi parti kapatma[13], anayasa değişikliklerinin esas bakımından denetlenmesi[14] ve "Cumhuriyetin 50. Yılı Nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun'a" dair verdiği iptal kararı[15] başlıklarının öne çıktığı görülmektedir. Bunlar dışında özellikle DP'li siyasetçilerin siyasi haklarının iadesi[16] ve "Anayasa Nizamını, Millî güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Fiiller Hakkındaki 38 sayılı Kanun"a[17] dair verdiği kararlar da sıkça eleştiriye tabi tutulmuştur.

Genel olarak bakıldığında AYM, hem sağ hem de sol siyasi kesimlerce eleştirilmekten kurtulamamıştır. Sağ partiler, özellikle de DP geleneğini temsil edenler AYM'yi sık sık "yetki aşımı" yapmakla ve "hâkimler diktatoryası" kurmakla suçlamışlardır (Ünsal, 1980: 163-164). Muhalefette bulunan partiler, özellikle sol siyasi partiler meclis çoğunluğuna karşı AYM'yi bir çeşit "son savunma hattı" olarak gördüklerinden sık sık iptal davası açmışlar ve hiç de azımsanmayacak davada haklı bulunmuşlardır. Dolayısıyla bu kesim, AYM kararlarına karşı bu dönemde genelde olumlu yaklaşmıştır (Ünsal, 1980: 166). Bununla beraber Yüksek Mahkemenin kamulaştırma, planlama, toprak reformu ve vergi konularındaki kararları da aynı kesim tarafından eleştirilmiştir (Ünsal, 1980: 167).

Mahkemenin "müspet icraatları" onu "Türk aydının en büyük temennisi ve ümidi" olarak nitelendirenlerce övülürken, Mahkeme aynı çevreler tarafından 1961 Anayasasının kendisine tanıdığı yetkileri kullanmada "çekingen" davranmakla itham edilmiştir. Örneğin bir yazara göre Mahkeme;

> kendi yetki sınırları içerisinde hareket ederek pek müteredditt, pek çekingen hareket etmiş…1961 anayasası ile kendisine tanınmış olan önemin, değerin ve yerin şu'uruna da maalesef tam manasıyla vakıf görünmemiştir; görünmediği gibi kendi kendisinin 2 inci cumhuriyet devrinin siyasal ve sosyal ve ekonomik hayatı bakımından yönverici, yükseltici, ileriye götürücü bir rol oynamak durumunda bulunduğunu yeteri kadar henüz hisetmemiştir (Arsel, 1970: 3 - 4).

[13] Bu dönemde kapatılan siyasi partiler için bkz. http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/kararlar/kbb.html (10.01.2017).
[14] Bkz. Esas No. 1970/1, Karar No: 1970/31, Karar Tarihi: 16/6/1970.
[15] Bkz. Esas No. 1974/19, Karar No: 1974/31, Karar Tarihi: 2/7/1974.
[16] Bkz. Esas No. 1970/1, Karar No: 1970/31, Karar Tarihi: 16/6/1970.
[17] Bkz. Esas No. 1963/17, Karar No: 1963/84, Karar Tarihi: 8/4/1963.

AYM'nin bazı alanlarda örneğin siyasi partilerle ilgili konularda yetkisini sonuna kadar kullandığı ama kişi hakları ve sosyo-kültürel konularda çekingen davrandığı iddia edilerek Mahkemenin asıl görevinin "sadece yargı yetkisini usülü ve kanunu dairesinde kullanmak olmayıp toplumun sosyal ve kültürel islahat kademesinde şayanı arzu olan noktaya yaklaşmasını" sağlamak olduğu da öne sürülmüştür (Arsel, 1970: 8 - 11).

AYM'nin ilk kuruluş yıllarında anayasal denetim yaparken kararlarında sık sık meclis zabıtlarına bakarak yasa koyucunun gerekçelerine atıf yapması ve buradan hareketle yasakoyucunun takdir hakkına öncelik vermesi yasama organı karşısında kendi kendini sınırlaması sonucunu doğurmuştur (Ünsal, 1980: 216). Zaman geçtikçe AYM'nin özgüveni artmış ve aktivist veya atılgan olarak nitelendirilebilecek yargısal bir tutum içine girmiştir (Ünsal, 1980: 217). Yüksek Mahkeme kendisine yapılan iptal başvurularının %35'in de talebi kabul etmiş ve bu iptallerin önemli bir bölümü asker ve sivil bürokrasinin konum ve yetkileriyle ilgili başvurularda gerçekleşmiştir (Ünsal, 1980: 238). Ünsal'ın 1962 - 1977 arasını kapsayan çalışmasında bu iptal oranı bulunurken, 1982'ye kadar uzanan bir başka çalışmada AYM'nin iptal başvurularındaki kabul oranı %65 olarak hesaplanmıştır (Belge, 2006: 654).[18] Ünsal'ın çalışmasında itiraz başvurularında red oranı %82 olarak bulunmuştur (Ünsal, 1980: 246). Bunların yarısından fazlası esasa girilmeden yetkisizlik, aykırılığı ileri sürülen yasanın daha önce iptal edilmesi gibi gerekçelerle ilk inceleme aşamasında reddedilmiştir.

Yukarıdaki iptal davalarındaki kabul oranlarına baktığımızda Mahkemenin özellikle 1970'li yılların sonlarına aktivizmini arttırdığını söyleyebiliriz. Burada aktivizmi iptallerdeki artışla tanımlıyoruz ama bu durum AYM'nin bu dönemdeki yargısal politik tutumu hakkında bize çok fazla bir şey göstermemektedir. Mahkemenin tutumunu sadece ve sadece çevreyi temsil ettiği varsayılan iktidarlara karşı merkezin kendisini koruma çabası olarak yorumlamak olayı basite indirgemek anlamına gelecektir. Bu dönemde görev yapan AYM üyelerinin kullandıkları oylarıyla tezahür eden yargısal politik tutumlarının ampirik olarak incelenmesi mahkemeye yöneltilen eleştirilerin veya övgülerin ne derece haklı veya haksız olduklarını tespit etmede bize yol gösterecektir.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamız, 1961 anayasası döneminde AYM üyelerinin kullandıkları oylardan hareketle yargısal politik tutumlarını, Bayesyen *Markov Zinciri Monte Carlo*

[18] Aynı dönemi kapsayan bir başka çalışmada toplam iptal oranı (iptal+itiraz+yasama dokunulmazlığının kaldırılması), %32 (toplam 765 kararda 249 iptal) olarak bulunmuştur. Bkz. (Aliefendioğlu, 1986: 27). Aradaki bu farklılık muhtemelen bazı konuların incelemeye katılmamasından kaynaklanmaktadır.

(MCMC) algoritmalar yolu ile gerçekleştirilen Dinamik Madde Tepki Kuramı (*Dynamic Item Response Theory*) aracılığıyla tespit etmeyi amaçlamaktadır.[19] Bu amaca dönük olarak ideal noktalar (açıklanmış eğilimler) tahmininde (*ideal point estimation*) bulunulacaktır. İdeal nokta tahmini her bir yargıcın oy verme tutumunun uzamsal/uzaysal (*spatial*) konum üzerinde bir noktada gösterilmesi esasına dayanmaktadır. Başka bir ifadeyle tutumsal bir uzamda yargıçlar en soldan en sağa bir dizgi üzerinde konuşlandırılmaktadırlar. Her bir yargıcın oyu ideal noktasını oluşturan gizil (*latent*) bir değişkendir. Gözlenen tutumların altında yattığı varsayılan gözlenemeyen tutumlar yargıcın karar verirken kullandığı oy ile gözlemlenebilir hale gelmektedir.

Geçen yüzyılın sonlarından itibaren hukuk ve siyaset bilimi alanlarında politik tutumları ölçmede ideal nokta tahmini kullanılmaya başlanmış ve ABD'de gerçekleştirilen öncü çalışmalarda Yüksek Mahkeme yargıçlarının kullandıkları oylardan hareketle liberal ve muhafazakâr olarak tanımlanan iki eksen üzerinde yargısal politik tutumları ortaya konulmuştur (Segal ve Cover 1989; Segal vd., 1995; Martin, ve Quinn, 2002; Clinton, 2004; Martin vd., 2005; Helmke ve Sanders, 2006; Martin ve Quinn, 2007; Epstein vd., 2007). İdeal nokta tahminine dayanan çalışmalar ABD Yüksek Mahkemesi dışında Kanada Yüksek Mahkemesi (Alarie ve Green 2007: 205 - 206; Alarie ve Green, 2009), Portekiz Anayasa Mahkemesi (Amaral ve Veronica, 2009; Hanretty, 2012: 671 - 692), İspanya Anayasa Mahkemesi (Garoupa vd., 2013; Hanretty, 2012), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) (Voeten, 2007; Voeten, 2008), Britanya Lordlar Kamarası Hukuk Lordları (Hanretty, 2012), Almanya Anayasa Mahkemesi (Shikano ve Koch,2010), Estonya Yüksek Mahkemesi (Hanretty, 2015), Türkiye Anayasa Mahkemesi (Varol vd., 2017), Arjantin Yüksek Mahkemesi (Bertomeu vd., 2017), ABD Eyalet Yüksek Mahkemeleri (Windett vd., 2015) , Brezilya Yüksek Mahkemesi (Almeida vd., 2014), Tayland Anayasa Mahkemesi (Pruksacholavit ve Garoupa, 2016), Fransa Anayasa Konseyi (Franck, 2009; Hönnige, 2009), Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (Malecki, 2012), İtalya Anayasa Mahkemesi (Dalla Pellegrina ve Garoupa, 2013; Fiorino, 2007), Tayvan Anayasa Mahkemesi (Dalla Pellegrina vd., 2012) ve Filipinler Yüksek Mahkemesi (Escresa vd., 2012; Pellegrina vd., 2014) ile ilgili çalışmalarda kullanılmıştır. İdeal nokta tahmini ile ortaya konan yargısal politik tutumlar sabit olmayıp zamanla değişebilmektedir. Örneğin, 1953 - 1999 döneminde Amerikan Yüksek Mahkeme yargıçlarının ideal noktalardaki dinamikliğini ele alan bir çalışmada yargıçların hep aynı ideal noktaları taşımadığı ve zaman içerisinde değişiklik gösterdikleri gözlenmiştir

[19]Araştırmamızda kullanılan Madde Tepki modeli ile ilgili teknik bilgi makalenin ekinde (Ek:1'de) verilmektedir. *Markov Zinciri Monte Carlo* (MCMM) algoritması bir Bayesian ekonometri algoritmasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Jackman, 2000: 375 – 404; Gelman vd., 2014).

(Martin ve Quinn 2002). Başka bir çalışmada da yargıçların tutumlarının temel haklar ve özgürlükler, ekonomi ve federalizm konularında farklılık gösterdiği ortaya konmuştur (Bonica ve Woodruff, 2014; Martin vd., 2005; Clinton vd., 2004; Jackman, 2001).

Çalışmamızda kullanılan Dinamik Madde Tepki Kuramı, Poole tarafından geliştirilen Karesel-Normal (QN) yöntemidir (Poole, 2005). Veri biçimi olarak da roll-call veri türü kullanılmıştır (Poole ve Rosenthal, 1997; Armstrong vd., 2014). Bayesyen analiz için yaygın olarak kullanılan R bilgisayar paket programı altında çalışan MCMCpack (Martin vd., 2011) ve pscl (Simon, 2015) alt programları kullanılarak araştırmada sunulan tahminler ve analizler yapılmıştır.

Araştırmanın veritabanı,1962-1982 yılları arasındaki Anayasa Mahkemesi kararlarından Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisinde yayınlanan ve esastan incelenen kararlarda oylamaya katılan her bir üyenin kullandığı oylardan oluşmaktadır. Burada, esas incelemesi yapılan iptal ve itiraz kararları, siyasi parti kapatma davaları ile yasama dokunulmazlığının kaldırılması ve TBMM üyeliğinin düşmesi kararlarındaki yargıç oyları dikkate alınmıştır. Buna karşılık, yöntemine uygun yapılmayıp ilk inceleme aşamasını geçemeyen kararlar, bireysel başvuru niteliğindeki taleplerle ilgili kararlar, siyasi parti mali denetimleri[20], siyasi partilerle ilgili hukuki varlığının sona ermesi, kendiliğinden düşme, yüce divan kararları, ek dosya esas ve karar sayısı olan Yürürlüğü Durdurma (YD) talepleri ve Karar Verilmesine Yer Olmadığı (KVYO) kararlarındaki yargıç oyları analize dâhil edilmemiştir. Yukarıda sayılan konulardaki kararların yargısal politik tutumları tespit etmede önemli olmadığı düşüncesiyle bunlar kapsam dışı tutulmuştur.

Bu dönemde Mahkemede görev yapan 68 yargıçtan oylamalara fiilen hiç katılmadığı tespit edilen bir yedek üye dışındaki tüm yargıçların yukarıda bahsedilen dava türlerinde katıldığı oylamaların ideal noktaları ve istatistiki tanımlamaları tespit edilmiştir. Sonuçta 67 AYM üyesinin katıldığı 621 karar ve 5.768 gözlem yani kullanılan oy araştırmanın veri tabanını oluşturmuştur. Bunların (gözlemlerin) % 59'u oyçokluğu ile alınırken, toplam iptal oranı % 41'dir.[21]Aynı şekilde gözlemlerin % 33'ü devletçi, % 29'u özgürlükçü % 38'i ise kategori dışı olarak kodlanmıştır.

Çalışmamızda AYM kararlarının politik tutumsal yönü ABD'deki çalışmalardan farklı olarak liberal/muhafazakâr yerine özgürlükçü ve devletçi

[20] Denebilir ki, siyasi partilerin mali denetimiyle ilgili kullanılan oylar AYM üyelerinin yargısal politik tutumlarını anlamada önemli ipuçları sunabilir. Bu konudaki kararların çok büyük bölümünün oybirliği ile çıkması ve konunun teknik mali yönünün ağırlıklı olması gibi gerekçelerle bu denetimde kullanılan oylar incelenmemiştir.

[21] Bu oranlar 621 karar (Esas inceleme aşamasında iptal+itiraz+siyasi parti kapatma+yasama dokunulmazlığının kaldırılması ve TBMM üyeliğinin düşmesi) üzerinden hesaplanmıştır.

olarak tanımlanmıştır. Buradaki özgürlükçü/devletçi kavramsallaştırması siyaset biliminde yaygın olarak kabul gören basit bir sol/sağ ayırımına denk gelmemektedir. [22] Yargıçlar farklı konularda farklı yargısal politik tutumlar sergileyebilmektedir ve bunlar her zaman bir tutarlılığı yansıtmaz. Örneğin, ifade özgürlüğü konusunda genel olarak özgürlükçü yönde oy kullanan bir yargıç, ekonomik konularda devletçi bir tutum sergileyebilir. Bu nedenle yargıçların özgürlükçü/devletçi tutumlarını liberal, marksist, sosyal demokrat, muhafazakâr, milliyetçi gibi siyasi ideolojik terimlerle ifade etmek yargısal politik tutumları bu ideolojilere indirgemek anlamına gelecektir. Özgürlükçülük kişi hak ve özgürlüklerini her daim koruyan ve kollayan bir yargısal tutumu ifade ederken, devletçilik kamu gücünün birey aleyhine genişlemesine işaret etmektedir.

Özgürlükçü olarak tanımlanan kararlar (1), devletçi kararlar ise (0) şeklinde kodlanmıştır. Bunların dışında kalan, herhangi bir yön içermeyen veya her iki kategori içinde de değerlendirilebilecek kararlar, kategori dışı nitelendirilerek (2) kodunu almıştır. Hak ve özgürlükleri genişletici, kamu gücünü sınırlandırıcı nitelikteki kararlar özgürlükçü olarak tanımlanmıştır. Örneğin ifade özgürlüğünü, af kanunlarını, kadın haklarını, örgütlenme özgürlüğünü, özel mülkiyeti, din özgürlüğünü, üniversite özerkliğini, yargı bağımsızlığını destekleyen ve genişleten kararlar ile vergi konusunda mükellef lehinde olan kararlar ve bireylerin adil yargılanmalarını güvence altına alan kurallar özgürlükçü olarak kodlanmıştır. Aksine bu ve benzeri alanlarda özgürlükleri sınırlayan ve devletin planlı ekonomideki rolünü kuvvetlendiren, kamu gücünü arttıran ve/veya daraltmayan kararlar devletçi olarak tanımlanmıştır. Bunun istisnası olarak sosyal politikaları ve sosyal güvenliği genişleten kararlar da özgürlükçü olarak nitelendirilmiştir.[23] Kategori dışı olarak kodlanan kararların bir bölümü hukuk, ceza ve idari yargılama usulleriyle ilgili konuları kapsarken, TBMM'nin çalışma usulü, bütçe konuları ve mahkemelerin görev ve yetki alanları ilgilendiren davalar da ideal puan tahmini için yeteri kadar yargısal politik bir tutum sunmadığından inceleme dışı tutulmuştur. İptali istenen veya itiraz edilen maddeler bazen birden fazla kural içerebilmektedir. Bunlar tek bir esas ve karar sayısı almaktadır. Çalışmamızda her bir iptali istenen veya itiraz

[22] Buradaki özgürlükçülük liberal bir temele dayanmakla beraber liberteryanizmle özdeş tutulmamalıdır. Klasik anlamıyla sağ ve sol ayrımını ele alan ayrıntılı bir çalışma için bkz. (Bobbio, 1996).

[23]Sosyal politikaların devletçi yönü ağır bastığından bu konudaki kapsam genişletici kararların devletçi kodlanması gerektiği düşüncesi öne sürülebilir. Ancak, sosyal hakların genişletilmesinin bu haklardan yararlanan bireyler ve toplum kesimleri için özgürlükçü bir etki doğurduğu da rahatlıkla iddia edilebilir. Burada özgürlükçülüğün sadece negatif boyutla sınırlı olmadığını, pozitif bir yön içerdiğini kabul ediyoruz. Nitekim Amartya Sen'in kapasite veya yetenek olarak özgürlük yaklaşımı bu açıdan anlamlı değerlendirmeler içermektedir. Buna göre, kişinin genel kapasitesinin arttırılması insan hayatını anlamlandıran ve zenginleştiren özgürlüğün tadına varmasına yardımcı olacaktır. Siyasi özgürlükler kadar iktisadi olanaklar ve toplumsal fırsatlar da bu kapasitenin arttırılmasına yardımcı olacaktır. Bkz. (Sen, 2004: 57).

edilen kurallar ayrı ayrı kodlanmıştır. Aynı iptal veya itiraz davası içinde birden fazla kural olduğunda her bir kural bu şekilde kodlanmıştır.

İdeal nokta tahmini çalışmalarında yargıçlar arasındaki politik tutumsal farklılıkları daha iyi yansıttığı düşüncesiyle genelde sadece oyçokluğuyla alınmış kararlar analizde kullanılmaktadır. Çalışmamız karar sonuçları üzerinden hareket ettiğinden sadece oyçokluğu değil oybirliğiyle sonuçlanan kararların da analize dâhil edilmesinde bir sakınca görülmemiştir. Örneğin özgürlükçü olarak kodlanan bir karar oybirliği şeklinde çıktıysa burada tüm yargıçlar özgürlükçü oy kullanmış sayılırken, oyçokluğu halinde çoğunluktaki yargıçların tutumu özgürlükçü, azınlıktaki yargıçların oyları da devletçi olarak kodlanmıştır. Kararın özgürlükçü veya devletçi olmasından hareketle yargıçların ideal nokta tahminleri gerçekleştirilmiştir. Elbette, kararların özgürlükçü veya devletçi şeklinde kodlanması en nihayetinde öznel bir değerlendirmeye işaret etmektedir ama örneğin güvenlik güçlerinin yetkisini arttıran veya sansüre yaklaşan bir kurala onay veren kararların özgürlükçü olarak nitelenemeyeceği de açıktır.

Veriler toplanıp kodlandıktan sonra kodların doğruluğunun tespitine yönelik olarak güvenilirlik testi yapılmıştır. Birinci ve üçüncü yazar tarafından yapılan kodlandırmalardaki Cohen Kappa Katsayısı 0,83 çıkmıştır.24 Bu, kodlamanın güvenilirliği açısından kabul edilebilir bir katsayıyı ifade etmektedir.

Yargısal Politik Tutum

Geleneksel olarak, yargıçların karar alma süreçlerindeki tutum ve davranışları hukuk temelli bir modelle açıklanmaktadır. Buna göre yargıçlar incelenen konuyla ilgili olguları ilgili yasalar, yasakoyucunun amacı, hukukun genel ilkeleri ve kuralları ile mahkemelerinin yerleşik içtihatları gibi hukuki etmenler çerçevesinde takdir yetkilerini de kullanarak yorumlamakta ve sonuçta ortaya hukuki bir karar çıkmaktadır. Bununla beraber hukuk temelli geleneksel formel yargısal karar alma modelinin yetersizliğini karşı oylar, farklı ve ek gerekçeler ve mutabakat şerhleri bir anlamda göstermektedir. Aynı olay ve olgular karşısında aynı hukuk kurallarını uyguladıkları varsayılan yargıçların nasıl farklı sonuçlara ulaştıkları açıklanması gereken bir duruma işaret etmektedir. Bu hukuk temelli yargısal karar verme modelinin gerçeği yansıtmadığı, yargıçların karar alma süreçlerinde kişisel özellikleri, yargısal politik tutumları ve tercihlerinin belirleyici olduğu özellikle ABD Federal Yüksek Mahkemesi yargıçlarının oy verme tutumları hakkında yapılan çalışmalarda iddia edilmiştir (Segal ve Spaeth 2002: 10). Tutumsal model (attitudinal model) olarak

[24]Cohen Kappa katsayısı iki kodlayıcı veya gözlemci arasındaki uyumu ölçen istatistiktir. Bu -1 ile +1 arasında bir değer alabilir. Kappa'nın +1 olması iki gözlemci arasında mükemmel uyum olduğuna işaret eder. Kappa katsayısı +1'e ne kadar yakınsa iki kodlayıcı arasındaki uyum o kadar iyi olacaktır.

tanımlanan bu yaklaşım yargıçların kendi yargısal politika tercihleri doğrultusunda karar verdiklerini ve hukukun bu süreçte ya hiç bir rol oynamadığını veya çok az bir rolü olduğunu savunmaktadır (Epstein ve Knight 1998; Andrew ve Quinn, 2002; Epstein vd., 2013; Bonica ve Woodruff, 2014). Diğer taraftan yargısal karar verme sürecinde hukukun rolünün küçümsenmesinin doğru olmadığı da ifade edilmiştir (Edwards ve Livermore, 2009; Tamanaha, 2009; Bryan, 2009; Sisk, 2008; Dorf, 2007; Sisk ve Heise, 2005: 744). Tutumsal yargısal karar verme yaklaşımına karşı hukuk modelinin geçerli olduğunu savunanlar, yargıçların tamamen yargısal politik tutum ve değerlerine göre davranamayacaklarını zira hukuk kurallarının, normlarının, ilkelerinin ve yerleşik mahkeme içtihatlarının onları sınırladığını belirtmişlerdir (Bailey ve Maltzman, 2011: 2 - 3; Bailey ve Maltzman, 2008; Bartels, 2009; Richards ve Kritzer 2002: 305; Lindquist ve Klein, 2006: 136).

Yargısal politik tutum kavramıyla yargıçların, hukukun belirsiz bıraktığı durumlarda kendi takdir alanları içinde deneyimlerini, sezgilerini ve bakış açılarını devreye sokmalarını kastetmekteyiz. Doğası gereği hukuk yargıçlara bir takdir alanı bırakmaktadır ve kullanılan takdir alanı diğer faktörlerin yanısıra yargısal politik tutumlardan da etkilenir (Geyh, 2011: 6). Yargısal politik tutumlar sadece içsel, bireysel olarak değil toplumsal ve kurumsal olarak da oluşturulur ve sosyolojik, tarihsel ve kurumsal ortamlar ve etmenler yargıçların davranış biçimini üzerinde tesirli olabilmektedir (Hilbink, 2012: 596 - 614). Bireysel yargıcın karar verme tercihi sadece onun yargısal politika tercihlerinin bir fonksiyonu değildir. Burada yargısal politika tutumları sadece ideolojik sol/sağ veya benzeri kavramlarla açıklanamaz. Yargıçların kendi işlevlerini nasıl anladıkları ve yorumladıkları, benimsedikleri hukuk felsefesi ve yorum yöntemleri yargısal politik tutum kavramı içinde değerlendirilmelidir. Örneğin yargıçların tutum olarak aktivist olup, olmadıkları veya kendilerini yargısal olarak sınırlayıp sınırlamadıkları önemlidir.

Hukuki faktörlerin yargısal karar verme sürecinde önemi yadsınmamakla beraber bunların siyasi sonuçlar doğurduğunu da yabana atmamak gerekir. Örneğin bir yargıcın yorum yöntemi olarak anayasa koyucunun anayasayı yaptığı andaki amacını esas alarak karar vermesi hukuki bir süreci yansıtır ama ABD örneğinde bu yaklaşım (originalism) muhafazakâr olarak nitendirilebilecek sonuçlara yol açmaktadır (Buckler ve Gilmore, 2016). Burada karşı karşıya geldiğimiz ikilemi kısa bir süre önce vefat eden ABD Yüksek Mahkemesinin önde gelen muhafazakâr yargıçlarından Antonin Scalia üzerinden gösterebiliriz. Scalia, muhafazakâr olduğu için mi orijinalistti, yoksa orijinalist olduğu için mi muhafazakâr sonuçlar doğuran bir yargısal politik tutum içine mi girmiş olmaktaydı? Bunlardan ilkini siyasi, ikincisini de hukuki olarak mı değerlendireceğiz? Yoksa tersi mi? Diğer taraftan her zaman bu böyle

olmayabilir. Mesela Scalia, benimsediği hukuk felsefesinden dolayı kimi zaman hoşlanmadığı yönde oy kullandığını vurgulamış ve örnek olarak da bayrak yakmayı yasaklayan bir eyalet yasasının anayasaya aykırı olduğu yönünde kullandığı oyu hatırlatmıştır (Baum 2011: 79).

Hukuka bir yaklaşım biçimi olarak mahkemelerin kendilerini sınırlamasını gerektiğini düşünen bir yargıç muhtemelen lafzi yoruma ağırlık verirken daha aktivist bir tutum takınılması gerektiğini savunanlar anayasanın yapıldığı dönemin ötesinde amaçlar taşıyan ahlaki ilkelere dayanan bir metin olduğunu düşünerek bunu kararlarına yansıtabilirler. Görüldüğü üzere çeşitli hukuki yorum yöntemlerinin ve yaklaşımlarının siyasi yansımaları birbirlerinden farklı olmaktadır. Dolayısıyla yargısal politik tutumlar ve hukuki yaklaşımlar yan yana, iç içe karışmış hatta birbirlerinin içine gömülmüş bir vaziyette durabilirler. Mesela amaçsal veya metinsel yorumu benimseyen bir yargıcın bu tutumu hukuk ideolojisinin bir parçası olarak görülebileceği gibi iyi saklanmış, hukuki yaklaşımlar ve yöntemler içine gömülenmiş bir siyasi tercih olarak da nitelendirilebilir. Yapılan bir araştırmada metinselliğe önem veren yorumsal yaklaşımın ağırlıklı olarak muhafazakâr değerler ve sonuçlarla, buna karşılık amaçsallığı benimseyen yorum yönteminin de sol ve liberal (ABD'de anlaşıldığı şekliyle) değer ve sonuçlarla çok yüksek korelasyon gösterdiği bulunmuştur (Joshua ve Jacobi, 2013: 4).

Yargısal politik tutum liberal-muhafazakâr veya özgürlükçü-devletçi gibi belli bir politika çıktısını tercih edebilir ama bunu dar bir yaklaşımla siyasi anlamda ideolojik olarak görmek doğru olmayabilir (Fischman ve Law, 2009). Yargıcın takdir hakkını kullanırken hangi güdülerle hareket ettiğini tespit etmek çok zordur ama sonuçta takdir hakkı da yargısal politik tutumların bir izdüşümü olabilir. Yargıçların kullandıkları oyların belli siyasi sonuçlar doğurması aldıkları kararların siyasi olduğu anlamına otomatikman gelmez çünkü yargıçlar siyasi bir bağlamda siyasi sonuçlar doğuran hukuki kararlar vermektedir. Yargısal karar alıcılar kaçınılmaz bir şekilde siyasi sürecin önemli bir aktörüdür (Öder, 2010: 1). Siyasetin yargısallaştığı bir çağda bu durum neredeyse kaçınılmazdır. Yargıç, normları önüne gelen davaya mekanik bir şekilde uygulayan sıradan bir teknisyen değildir ve takdir yetkisi içinde belli bir hareket serbestisine sahiptir. Bu, elbette yargıcın takdir hakkını kullanarak dilediği gibi davranması, tercihte bulunması, hukuki ilke ve kuralları, yerleşik içtihatları tamamen göz ardı etmesi anlamına gelmemelidir.

Bir kısmı 1961 Anayasası döneminde olmak üzere Anayasa Mahkemesinde 17 yıl görev yapmış olan yargıç Yılmaz Aliefendioğlu emekli olduktan sonra şöyle bir değerlendirmede bulunmuştu:

Anayasa Mahkemesi Yargıcı, hukuk metinlerine bağlı olmasına karşın, çok halde sorunları kendi hukuk bilgisi, deneyimi ve görüşüyle çözümlemek

durumundadır; kuralları yorumlarken Anayasa bütünlüğü içinde, ülke gerçeklerini, toplumun dinamizmine koşut siyasal, sosyal ve ekonomik yapıyı, uluslararası sözleşmelerden doğan bağlantıları göz önünde tutmalı, kullandığı oyda Anayasının Başlangıcında belirtildiği gibi çağdaş uygarlık düzeyine erişme azmi ve özlemi, insan haklarına saygı yansımalıdır (Aliefendioğlu, 1996: 440-441).

Aliefendioğlu, Türkiye koşullarında bir anayasa yargıcının alması gereken yargısal politik tutumu kendi bakış açısına göre yukarıda özetlemiştir. Elbette, bu görüş eleştirilebilir, hatta aktivizmle itham edilebilir ama sonuçta bir yargısal politik tutumu ifade etmektedir. İşte tam bu noktada, merceğimizi 1962-1982 döneminde görev yapan AYM üyelerinin nasıl bir yargısal politik tutumlarını tespit etmeye yönlendirebiliriz.

AYM Üyeleri ve İdeal Puan Tahminleri (1962 - 1982)

1961 Anayasası döneminde görev yapan AYM üyelerinin yargısal politik tutumları tutumları kullandıkları oylardan hareketle belirlenerek özgürlükçü ve devletçi olarak tanımlanan iki eksen arasında konuşlandırılmıştır. Oylamalara katılan yargıçların özgürlükçü veya devletçi tutumlarının belirlenmesinde ideal nokta tahminleri önemli bir ipucu vermektedir. Yargıçların kullandıkları oylarda ortaya çıkan tercihlerinin grafiksel veya tablo şeklinde elde edilen tahmin değerleri ideal noktalar olarak tanımlanmaktadır. Yatay eksende gösterildiğinde sağa doğru olan eğilim devletçi olarak tanımlanırken sola doğru olan eğilim özgürlükçü oy verme tutumunu ifade etmektedir. Burada, pozitif değerleri devletçi yönü baskın bir tutuma işaret ederken, negatif değerler özgürlükçü eğilimi göstermektedir.

Aşağıdaki Tablo 1'de1962-1982 yılları arasında görev yapan yargıçların ideal noktaları (açıklanmış tercihler), standart sapma ve en alt ve en üst sınırları %95 güven aralığı ile verilmiştir. İdeal puanların/noktaların rakamsal değerleri bize yargıçların ne oranda özgürlükçü veya devletçi yargısal politik tutum içinde olduklarını göstermektedir.

Tablo 1. İdeal Noktalar, Boyut 1 (Son Dağılım Ortalamaları)[25]

Üye	Ortalama	Standart Sapma	Alt Sınır	Üst Sınır
Arsan	0,047	0,154	-0,208	0,338
Gerçeker	0,007	0,19	-0,334	0,360
Yeten	-1,214	0,464	-2,058	-0,403
Göksu	-0,94	0,393	-1,809	-0,200
Ülkmen	0,377	0,178	0,027	0,696
Akadlı	1,229	0,411	0,673	2,288
Akcaoğlu	-0,602	0,196	-0,992	-0,216
Senil	0,168	0,167	-0,17	0,453
Keçecioglu	0,183	0,168	-0,144	0,503
Başol	-0,243	0,165	-0,511	0,104
Korkut	0,28	0,176	-0,001	0,622
Givda	0,715	0,225	0,183	1,076
Akar	-0,228	0,172	-0,532	0,069
Gürün	-0,443	0,155	-0,743	-0,172
Ömerbaş	0,703	0,167	0,437	1,051
Tüzemen	-0,317	0,158	-0,589	-0,015
Aytan	-0,782	0,253	-1,236	-0,320
Kuralmen	-2,711	1,336	-5,511	-0,774
Ketenoğlu	0,412	0,158	0,126	0,716
Uluocak	-0,05	0,159	-0,307	0,322
Hocaoğlu	-0,068	0,163	-0,424	0,191
Erkan	1,048	0,223	0,636	1,520
Koseoğlu	-0,062	0,173	-0,381	0,265
Koçak	-0,566	0,351	-1,425	-0,019
Taylan	0,04	0,18	-0,278	0,370
Seçkin	-0,079	0,155	-0,323	0,196
Uslu	-1,097	0,403	-1,717	-0,430
Öztan	0,099	0,227	-0,256	0,560
Ecemiş	-0,305	0,202	-0,686	0,032
Önel	0,419	0,187	0,127	0,798
Zarbun	0,316	0,16	-0,003	0,626

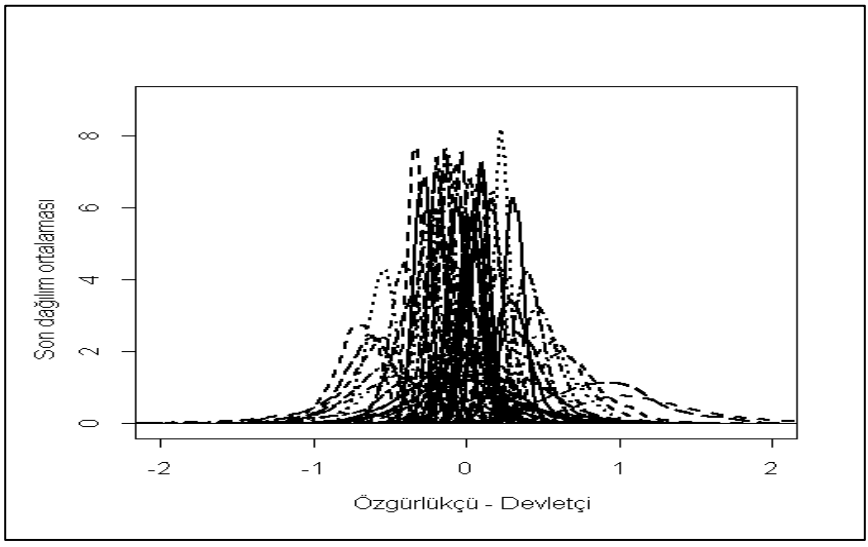
[25] Konuyla ilgili teknik açıklama için bkz. Ek 1.

Karaoglu	0,614	0,156	0,365	0,924
Arıç	1,204	0,328	0,599	1,779
Boyacıoğlu	0,497	0,167	0,189	0,800
Müftügil	-0,047	0,175	-0,398	0,251
Vrana	0,162	0,163	-0,125	0,468
Ülgenalp	0,051	0,28	-0,455	0,569
Üner	1,959	0,485	1,199	2,920
Berkem	0,189	0,17	-0,091	0,544
Akcakayalıoğlu	0,867	0,181	0,544	1,189
Koçak	0,621	0,19	0,348	1,035
Çebi	0,482	0,184	0,077	0,809
Esmer	-0,455	0,245	-0,861	0,065
Gürsel	0,009	0,201	-0,348	0,338
Çopuroğlu	0,146	0,242	-0,342	0,561
Uluç	0,026	0,325	-0,734	0,538
Erdoğdu	-0,073	0,297	-0,67	0,549
Darıcıoğlu	1,052	0,496	0,32	2,122
Tokcan	0,052	0,384	-0,595	0,740
Olcay	-0,088	0,627	-1,423	0,980
Aral	-1,133	0,553	-2,251	-0,173
Saçlıoğlu	-0,201	0,387	-0,863	0,487
Yazar	-0,662	0,457	-1,597	0,150
Karamüstantikoğlu	-0,17	0,351	-0,864	0,353
Terzioğlu	-0,034	0,498	-1,058	0,802
Aliefendioğlu	-3,96	1,658	-7,184	-1,391
Özden	0,858	0,502	0,032	1,779
Tanyıldız	1,222	1,186	-0,234	4,262
Onar	-0,095	0,523	-1,044	1,028
Muderrisoğlu	1,258	1,074	-0,089	4,185
Zeyneloğlu	0,302	1,293	-2,234	3,365
Turan	-2,985	1,282	-5,456	-0,721
Çınarlı	2,138	1,62	-0,535	5,833
Metin	0,257	1,822	-2,865	3,742
Tüzün	-1,134	1,137	-3,33	0,808
Özmert	1,735	1,644	-0,38	6,317
Cuhruk	-0,999	1,146	-3,555	0,610

1962-1982 dönemi AYM üyelerinin yaklaşık yarısının (% 48) ideal puan değeri sıfırdan küçüktür. Buradan hareketle araştırma kapsamındaki yargıçların yaklaşık yarısının özgürlükçü olarak nitelendirdiğimiz bir yargısal politik tutuma sahip olduklarını söyleyebiliriz. 58 yargıcın ideal puan değeri de -1 ile +1 aralığındadır.Yani yargıçların büyük bir bölümü (% 85) katı devletçi veya ileri derecede özgürlükçü bir tutum sahibi değildir. 7 yargıcın puanı -1 ve bunun altındaki değerlerdir. Bu yargıçları AYM'nin bu dönemdeki en özgürlükçü yargısal politik tutum sahibi üyeleri olarak tanımlayabiliriz. Bunlar arasında da 6. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından atanan Yılmaz Aliefendioglu -3,960 ideal puan/nokta rakamsal değeri ile ilk sırada yer almaktadır. Buna karşılık 1 ve üstü ideal puan değerine sahip 9 yargıç ise Mahkemenin en devletçi yargısal politik tutum içindeki üyelerini oluşturmuştur. Bunlar içinde de 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından atanan Mehmet Çınarlı 2,138 rakamsal değerle, en devletçi yargısal politik tutuma sahip yargıçların başında gelmektedir.

Mahkeme üyelerinin büyük bir çoğunluğunun özgürlükçü-devletçi olarak tanımlanan iki eksenin ortalarında, sıfır değerinin etrafında kümelendiğini Grafik 1'den de gözlemleyebiliriz.

Grafik 1. Yargıçların Özgürlükçü-Devletçi Tutumlarına Göre Son Dağılım Ortalamaları

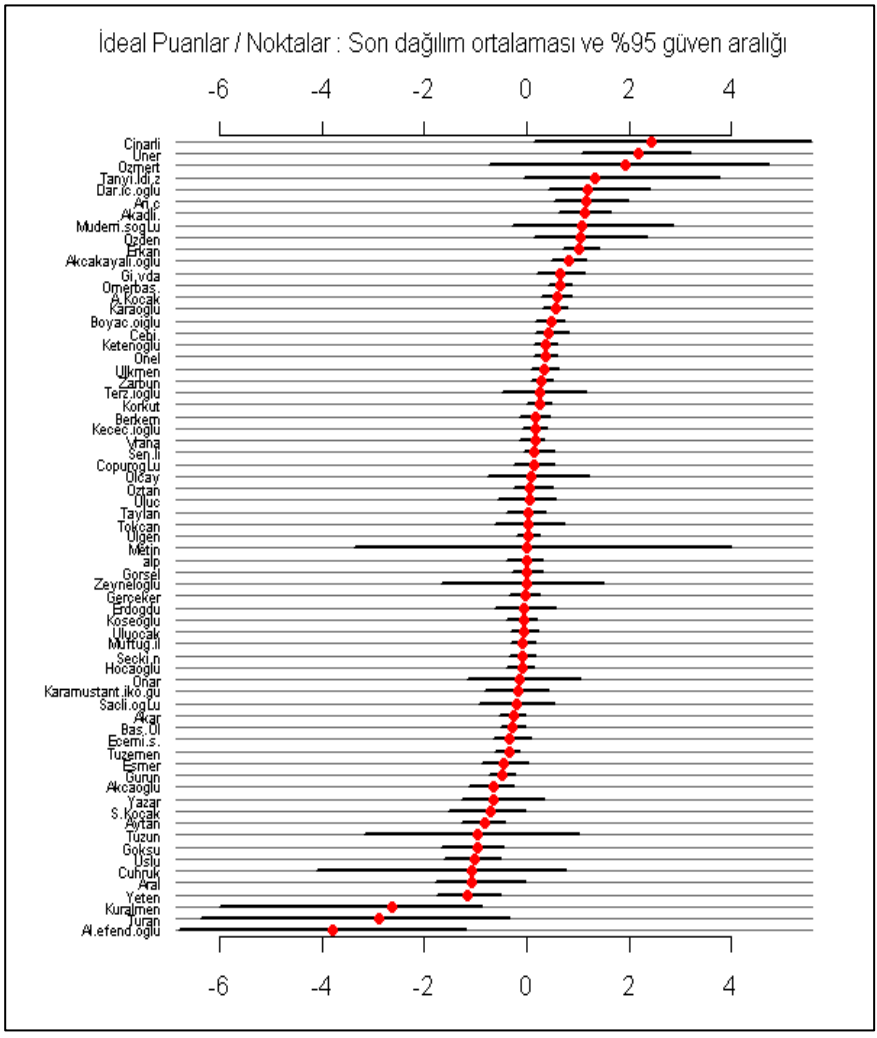

Yukarıdaki Grafik 1, bir yoğunluk fonksiyonunu ifade etmektedir. Grafiğin dik ekseni yargıçların kullandıkları oyların yoğunluğunu ve dağılımını ifade ederken, yatay eksen bu dağılımın yargısal politik tutumsal izdüşümüdür. Yatay

eksen ortada sıfır olmak üzere sol ve sağa doğru negatif ve pozitif sıralanan sayı dizisini göstermektedir. Sıfırın soluna düşen her nokta özgürlükçü olarak nitelenen bir tutuma, sağına düşen her nokta ise devletçi olarak nitelenen bir tutuma denk gelmektedir. Grafik 1'den görüldüğü gibi 67 yargıcın oy dağılım yoğunluğu sıfır noktasının etrafında yoğunlaşmaktadır. Yoğunlaşma değerinin yukarılara çıkması AYM üyelerinin birbirine yakın oy kullanma tutumu içinde olduklarına işaret etmekte ve bu nedenle de oyların orta noktada yoğunlaştığı anlamına gelmektedir. Sıfır civarında yoğunlaşan oyların yargısal politik tutumsal anlamda nötr olduğunu, yani ne özgürlükçü ne de devletçi bir tutumun baskın olmadığını iddia edebiliriz. Çok az bir oyun özgürlükçü ve devletçi uçlara dağıldığı, diğerlerinin ortada toplandığı rahatlıkla izlenebilmektedir.

AYM üyelerinin bu dönemdeki ideal nokta tahminlerini aşağıdaki biçimde de gösterebiliriz.

Grafik 2. 1962-1982 AYM Üyeleri İdeal Nokta Tahminleri Son Dağılım Ortalamaları (% 95 Güven Aralığı)[26]

Grafikte 2'de yatay koordinatın sıfırdan sonra sağa doğru yönelişi devletçi yargısal politik tutumu, sola yöneliş ise özgürlükçü tutumu göstermektedir. Grafikte en üst ve en sağda yer alan Çınarlı, Müderrisoğlu ve Tanyıldız en devletçi tutum çizgisinde yer alırken, Aliefendioğlu, Turan ve Kurelman ise en

[26] Kullanılan bilgisayar programının vermiş olduğu çıktılar üzerinde değişiklik yapılamadığından grafikte sadece soyadları yer almaktadır. Üyelerin tam adları EK 2'de listelenmiştir.

özgürlükçü tutum içinde görünmektedir.Ancak bu grafikten de görüleceği üzere sıfır etrafında dağılımın daha yoğun olduğu göze çarpmaktadır.

Daha önce değindiğimiz çalışmasında Artun Ünsal, AYM'nin kararlarında "istikrarlılık" olduğunu, Mahkemenin "yapısal açıdan dengeli bir yargı organı niteliği taşıdığını ve mahkeme kararlarının daha çok, atipik kümeler dışında kalan üyelerin ağırlığı" ile alındığını belirterek "orta çoğunluğun" AYM kararlarının asıl belirleyicileri olduğu tespitinde bulunmuştu (Ünsal, 1980: 225). Kullanılan istatistiksel yöntemlerin farklılığına rağmen, çalışmamızın ortaya koyduğu bulgular Ünsal'ın yorumunu teyit etmektedir. Özgürlükçü-devletçi olarak tanımlanan iki uç eksenin ağırlıklı olarak ortasında yoğunlaşan üyelerin yargısal politik tutumlarının 1962 - 1982 döneminde AYM kararlarında belirleyici olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç

Anayasa Mahkemesi kurulduğu andan itibaren verdiği kararlarla hukuki, siyasi ve toplumsal hayatımızın önemli bir aktörü olmasına rağmen, bu kurumun kendisi ve onun oluşturan yargıçlarla ilgili bilimsel çalışmalar sınırlı sayıda gerçekleştirilmiştir. Mahkeme hakkındaki kanaatlerin oluşmasında toplumsal aktörlerin ilgisini çeken kararların bu aktörlerce yerilmesi veya övülmesi önemli bir rol oynamaktadır. Sınırlı sayıda karara dönük toplumsal tepkilerden veya kişisel ve grupsal tutumlardan hareketle AYM'nin şu veya bu şekilde nitelendirilmesi hem bilimsel bir tavır değildir, hem de bizi hatalı sonuçlara götürebilecektir. Çalışmamız, ölçülebilir (kullanılan oylar) bir temelden hareketle oluşturulan orijinal bir veritabanındaki bilgilerin nicel bir analizini sunarak, AYM hakkında nesnel bir değerlendirme yapılmasına katkı sağlamaktadır.

1962 - 1982 dönemi AYM üyelerinin yargısal politik tutumlarını oy kullandıkları kararların yönlerinden hareketle tespit etmeyi hedefleyen bu çalışmada ortaya konan en önemli bulgu bir bütün olarak Mahkemenin sanılanın aksine katı bir devletçi bir tutum içinde olmadığıdır. MCMC algoritması kullanılarak yapılan Bayesyen analiz yöntemiyle gerçekleştirilen yargıçların ideal nokta tahminleri sonucunda bu dönemde görev yapan AYM üyelerinin kabaca yarısının özgürlükçü ve diğer yarısının da devletçi yargısal politik tutum içinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Yargıçların önemli bir bölümü bu her iki tutumu da oylarında yansıtmışlardır. Az sayıda yargıcın tutumu baskın olarak özgürlükçü ve devletçi yönelim taşımaktadır. Ele alınan dönem AYM'si ılımlı sayılabilecek bir yargısal politik tutum takınmıştır. Özgürlükçü ve devletçi tutumların Mahkeme üyeleri arasında dengeli bir şekilde dağıldığı görülmektedir. Nitekim özgürlükçü tutumu ağır basan yargıçlardan yedi tanesinin, devletçi eğilimi baskın olan yargıçlardan da altı tanesinin ideal nokta

tahminleri mutlak değer 1'den büyüktür. Bu da bize yargıçların yargısal politik bir keskinlik içinde olmadıklarını göstermektedir.

Tüm dünyada anayasa (veya yüksek) mahkemelerin iş yüklerinin tamamını yargısal politik yönü açık ve net olan konular oluşturmamaktadır. Ele alınan davaların bazıları son derece teknik, herhangi bir tutuma işaret etmesi mümkün olmayan konuları da içermektedir. Bu nedenle, çalışma kapsamında incelenen kararların hiç de küçümsenmeyecek bir kısmının kategori dışı olarak kodlanması, ortaya konun sonuçların değerini azaltmamaktadır. Araştırmada, yargıçların bir konuda (örneğin temel haklar) daha özgürlükçü, diğer bir konuda (örneğin ekonomik haklar) ise daha devletçi bir yargısal politik tutum takınma olasılıkları incelenmemiştir. İlerdeki çalışmalarda bu hususun da incelenmesi AYM üyelerinin yargısal politik tutumlarının anlaşılmasında faydalı olacaktır. Aynı şekilde değişik kökenlerden (mesela yargı ve bürokrasi) gelen ve farklı otoritelerce atanan ve seçilen yargıçlar arasında tutumsal farklılıklar olup, olmadığı da incelemeye değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

Alarie, B.R.D. ve Andrew J. G. (2009) "Charter Decisions in the McLachlin Era: Consensus and Ideology at the Supreme Court of Canada", *Supreme Court Law Review*, Cilt 47, s. 475 - 511.

Alarie, B.R.D. ve Andrew G. (2007), "The Reasonable Judge: An Empirical Analysis of Frank lacobucci's Career on theSupreme Court of Canada", *University of Toronto Law Journal*, Cilt 57, s. 195 - 226.

Aldanmaz, O. (2015), "Normlara Hayat Veren Gerçeklik ve Realiteyi Dönüştüren Normlar", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 6, Sayı 21, s. 253 - 284.

Aliefendioğlu, Y. (1988), "Türk Anayasa Mahkemesi'nin İç İşleyişi ve Karar Alma Süreci", *Bahri Savcı'ya Armağan*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı, Ankara, s. 173 - 191.

Aliefendioğlu, Y. (1996), *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, Yetkin, Ankara.

Aliefendioğlu, Y. (1986), "Anayasa Mahkemesinin İşlevsel Yönü", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 1, s. 23 - 54.

Almeida, P.F., Ferreira N., Mueller, B. (2014), "How judges think in the Brazilian Supreme Court: Estimating ideal points and identifying dimensions" *Economica*, Cilt 15, s. 275 – 293.

Amaral, G.S., Garoupa N. ve Veronica, G. (2009), "Judicial Independence and Party Politics in the Kelsenian Constitutional Courts: the Case of Portugal", *Journal of Empirical Legal Studies*, Cilt 6, s. 381 - 404.

Armstrong, D.A., Bakker, R., Carroll, R., Hare, C. Poole, K.T. (2014), *Analyzing Spatial Models of Choice and Judgment with R*, CRC Press, Boca Raton, FL.

Arsel İ. (1970), *Anayasa Mahkemesi'nin Bazı Eğilimleri Üzerine Görüşler ve Anayasa Mahkemesi Kararlarından Özetler*, AÜHF Yayınları, Ankara.

Atamer, Y. M. ve Sanlı, K.C. (2016),"Borçlar Kanunu'ndaki Faiz Serbestisini Sınırlayan Hükümlerin Uygulama Alanı: Hukuk, Ekonomi ve Davranışsal Ekonomi Perspektifinden Bir İnceleme", *Yargıtay Dergisi*, Cilt 42, Sayı 3, s. 395 - 460.

Atılgan, G. (2015), "Diyalektik Bir Anayasa İncelemesi için Çerçeve Girişimi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 70, Sayı 1, s. 65 – 110.

Ayata, Z. H. (2014), "Hukukun İktisadi Analizi Çerçevesinde Rekabet Hukuku", *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, s. 35 – 54.

Aydın, A. (2012), *Strategic Interaction Between Constitutional Courts and Political Actors in Developing Democracies*, Basılmamış Doktora Tezi, Sabancı Universitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Babaoglu, B. ve Alexander, J. W. (2016), "Decriminalizing the issuance of badchecks in Turkey: An analysis of the effects of changes in penalties", *European Journal of Law and Economics*, Cilt 42, Sayı 1, s. 5 – 23.

Bailey, M. A. ve Maltzman F. (2008), "Does Legal Doctrine Matter? Unpacking Law and Policy Preferences on the U.S. Supreme Court, *American Political Science Review*, Cilt 102, Sayı 3, s. 369 - 384.

Bartels, Brandon L. (2009), "The Constraining Capacity of Legal Doctrine on the U.S. Supreme Court", *American Political Science Review*, Cilt 103, Sayı 3, s. 474 - 95.

Belge, C. (2006), "Friends of the Court: The Republican Alliance and Selective Activism of the Constitutional Court of Turkey", *Law&Society Review*, Cilt 40, Sayı 3, s. 653 - 692.

Bertomeu, J. G., Pellegrina L. D. and Garoupa N. (2017), "Estimating Judicial Ideal Points in Latin America: The Case of Argentina", *Review of Law & Economics*, Cilt 13, Sayı 1.

Bobbio, N. (1996), *Left and Right: The Significance of a Political Distinction*, Polity Press, Cambridge.

Bonica, A. ve Woodruff, M. J. (2014), "A Common-Space Measure of State Supreme Court Ideology", *Journal of Law, Economics and Organization*, Cilt 22, s. 1 - 27.

Boyd, C. L. (2015), "In Defense of Empirical Legal Studies", *Buffalo Law Review*, Cilt 63, s. 363 - 377.

Bryan D. L. (2009), "What We Talk About When We Talk About Ideology: Judicial Politics Scholarship and Naïve Legal Realism", *St. John's Law Review*, Cilt 83, s. 231 - 245.

Buckler, K. ve Gilmore, E. L. (2016), "Originalism, Pragmatic Conservatism, and Living Document Judicial Philosphies: Explaining Variation in the U.S. Supreme Court Votes in Criminal Procedure Cases for the 1994-2014 Terms of Court", *American Journal of Criminal Justice*, Cilt 38, s. 422 - 438.

Clinton, J., Jackman, S. ve Rivers, D. (2004), "The Statistical Analysis of Roll Call Data", *American Political Science Review*, Cilt 98, Sayı 2, s. 355 – 370.

Dalla Pellegrina, L. ve Garoupa, N. (2013), Choosing between the Government and the Regions: An Empirical Analysis of the Italian Constitutional Court Decisions, *European Journal of Political Research*, Cilt 52, s. 431 - 480

Dalla Pellegrina, L., Garoupa, N. and Lin, S. (2012) "Judicial Ideal Points in New Democracies: The Case of Taiwan", *National Taiwan University Law Review*, Cilt 7, Sayı 1, s. 123 – 165.

Dorf, M. C. (2007), " Whose Ox Is Being Gored? When Attitudinalism Meets Federalism", *St. John's Journal of Legal Commentary*, Cilt 21, s.497 - 525.

Dursun, H. (2006), "Hukuku Bilim Kılabilmek", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 64, s. 251-295.

Edwards, H. T. ve Livermore, M. A. (2009), "Pitfalls of Empirical Studies That Attempt to Understand the Factors Affecting Appel late Decision making", *Duke Law Journal*, Cilt 58, s. 1895 - 1989.

Eppstein, L. (2016), "Some Thoughts on the Study of Judicial Behavior", *William & Mary Law Review*, Cilt 57, Sayı 6, s. 2017 - 2073.

Epstein, L. ve King, G. (2002),"The Rules of Inference", *University of Chicago Law Review*, Cilt 69, Sayı 1, s. 1 - 133.

Epstein, L. ve Knight J. (1998), *The Choices Justices Make*, Congressional Quarterly Press, Washington D.C.

Epstein, L. ve Martin, A. D. (2014), *An Introduction to Empricial Legal Research*, Oxford University Press, Oxford.

Epstein, L., Landes, W. M. and Posner, R. A. (2013), *The Behavior of Federal Judges: A Theoretical and Empirical Study of Rational Choice*, Harvard University, Cambridge MA.

Epstein, L., Martin, A., Segal, J. ve Westerland C. (2007), "The Judicial Common Space," *Journal of Law, Economics, and Organization*, Cilt 23, s. 303 - 325.

Escresa, G. L. ve Garoupa N. (2012), "Judicial Politics in Unstable Democracies: The Case of the Philippine Supreme Court, 1986-2010", *Asian Journal of Law and Economics* Cilt 3, Sayı 1, s. 1 - 37.

Esen, B. N. (1966), *Anayasa Mahkemesine Göre Türk Anayasa Hukuku Anlayışı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Fiorino, N., Padovano F. ve Sgarra G. (2007), "The Determinants of Judicial Independence: Evidence from the Italian Constitutional Court (1956 - 2002)", *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, Cilt 163, s. 683 - 705.

Fischman J. and Jacobi, T. (2013), "Dimensions of Judicial Decision-Making", https://nierworkshop.files.wordpress.com/2013/04/dimensions-of-judicial-decision-making-043013.pdf, s. 4., (14.12.2016).

Fischman, J. B. ve Law, D. S. (2009), "What Is Judicial Ideology, and How Should We Measure It?, *Washington University Journal of Law and Policy*, Cilt 29, s. 138 - 41.

Franck, R. (2009), "Judicial Independence under a Divided Polity: A Study of the Rulings of the French Constitutional Court, 1959-2006", *Journal of Law, Economics and Organization*, Cilt 25, s. 262 - 84.

Galligan, D. J. (2010), "Legal Theory and Empirical Research", Cane, Peter ve Herbert M. Kritzer (der.), *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research*, Oxford University Press, Oxford, s. 976-1001.

Garoupa, N. (2010), "Empirical Legal Studies and Constitutional Courts", *Indian Journal of Constitutional Law*, Cilt 4 Sayı 3, s. 26 – 54.

Garoupa, N., Gomez F. ve Grembi V. (2013), "Judging Under Political Pressure: An Empirical Analysis of Constitutional Review Voting in the Spanish Constitutional Court", *Journal of Law, Economics and Organization*, Cilt 29, s. 513 - 534.

Gelman, A., Carlin J. B., Stern, H. S., Dunson, D. B., Vehtari, A., Rubin D. B. (2014), *Bayesian Data Analysis*, CRC Press, Boca Raton, FL.

Geyh, C. G. (2011), "Introduction: So What Does Law Have to Do with it?", What's Law Got to Do with it? What Judges Do, Why They Do it, What's at Stake, Geyh, Charles Gardner (ed.), Stanford, Stanford UniversityPress, s. 1 - 14.

Gözler, K. (1999), *Anayasa Hukukunun Metodolojisi*, Bursa: Ekin Kitabevi, www. anayasa.gen.tr/metodoloji.htm (10.12.2016).

Hanretty, C. (2012), "Dissent in Iberia: The ideal points of justices on the Spanish and Portuguese Constitutional Tribunals", *European Journal of Political Research*, Cilt 51, s. 671-692.

Hanretty, C. (2012), "The Decisions and Ideal Points of British Law Lords", *British Journal of Political Science*, Cilt 43,Sayı 3, s. 703 - 716.

Hanretty, C. (2015), "Judicial Disagreement need not be Political: Dissent on the Estonian Supreme Court", *Europe-Asia Studies*, Cilt 67, Sayı 6, s. 970 - 988.

Heise, M. (2002), "The Past, Present, and Future of Empirical Legal Scholarship: Judicial Decision-Making and the New Empiricism", *University of Illinois Law Review*, Cilt 4, Sayı 2, s. 819 - 849.

Helmke, G. ve Sanders, M. S. (2006) "Modeling Motivations: A Method for Inferring Judicial Goals from Behavior", *Journal of Politics*, Cilt 68, Sayı 4, s. 867-878.

Hilbink, L. (2012), "The Origins of Positive Judicial Independence", *World Politics*, Cilt 64, Sayı 4: 587-621.

Hocaoğlu, Ş. ve Ocakçıoğlu, İ. (1971), *Anayasa ve Anayasa Mahkemesi (Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Yargısal Denetimi)*, Ankara, s. 82-3.

Holtermann, J. v. H. ve Madsen, M. R. (2016), "Toleration, Synthesis or Replacement? The 'Empirical Turn' and its Consequences for the Science of International Law, iCourts Working Paper Series, No. 69,https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2789121 s.6-7, (2.1.2017)

Hönnige, C. (2009) "The Electoral Connection: How the Pivotal Judge Affects Oppositional Success at European Constitutional Courts," *West European Politics*, Cilt 35, Sayı 5, s. 963 - 984.

Jackman, S. (2000) "Estimation and Inference via Bayesian Simulation: An Introduction to Markov Chain Monte Carlo." *American Journal of Political Science*, Cilt 44, Sayı 2, s. 375 – 404.

Jackman, S. (2001), "Multidimensional Analysis of Roll Call Data via Bayesian Simulation: Identification, Estimation, Inference, and Model Checking", *Political Analysis*, Cilt 9, Sayı 3, s. 227 – 241.

Jackman, S. (2015), "pscl: Classes and Methods for R Developed in the Political Science Computational Laboratory, Stanford University Department of Political Science, Stanford University, R package version 1.4.9", http://pscl.stanford.edu/, (27.11.2016).

Kaya, E., (2016), "Anayasa Mahkemesinin Muhafazakâr-Liberal İkilemi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD)*, Yıl 7, Sayı 27, s. 181 - 214.

Kornhauser, L. A. (1992), "Modeling Collegial Courts I: Path Dependence", *International Review of Law and Economics*, Cilt 12, Sayı 2, s. 169 - 185.

Latour, B. (2010), *The Making of Law: An Ethnography of th eConseil D'Etat*, Polity, Cambridge.

Lindquist, S. A. ve Klein D. E. (2006),"The Influence of Jurisprudential Considerations on Supreme Court Decision-Making: A Study of Conflict Cases", *Law&Society Review*, Cilt 40, Sayı 1, s. 135 - 162.

Malecki, M. (2012), "Do ECJ Judges All Speak with the Same Voice? Evidence of Divergent Preferences from the Judgments of Chambers", *Journal of European Public Policy*, Cilt 19, Sayı 1, s. 59 - 75.

Martin, A. D. ve Quinn, K. M. (2002), "Dynamic ideal point estimation via Markov chain
Monte Carlo for the U.S. Supreme Court, 1953-1999." *Political Analysis*, Cilt 10, Sayı 2, s. 134–153.

Martin, A. D. ve Quinn, K. M. (2007), "Preference Change on the US Supreme Court", *Journal of Law, Economics &Organization*, Cilt 23, Sayı 2, s. 365 - 385;

Martin, A. D., Quinn K. M. ve Park, J.H. (2011), "MCMCpack: Markov Chain Monte Carlo in R", *Journal of Statistical Software*, Cilt 42, Sayı 9, s. 1 – 21.

Martin, A. D., Quinn K. M. ve Epstein L. (2005), "The Median Justice on the United States Supreme Court", *North Carolina Law Review*, Cilt 83, s. 1275 – 1322.

Michael B. A. ve Maltzman F. (2011), *The Constrained Court: Law, Politics and the Decisions Justices Make*, Princeton University Press, Princeton.

Moral, M. ve Tokdemir E. (2016), "Justices 'en Garde': ideological determinants of the dissolution of anti-establishment parties", *International Political Science Review*, Cilt 37, s. 1 – 17.

Onar, E. (2003), *Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Siyasal ve Yargısal Denetimi ve Yargısal Denetim Alanında Ülkemizde Öncüler*, Ankara.

Oder, B. E. (2010), *Anayasa Yargısında Yorum Yöntemleri*, Beta, İstanbul.

Öktem, N. (2005), "Hukukun Bilimselliği", *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, Sayı 11 s. 26 - 34.

Pellegrina, L. D. , Escresa, L. ve Garoupa N. (2014) "Measuring Judicial Ideal Points in New Democracies: The Case of the Philippines" *Asian Journal of Law and Society*, Cilt 1, Sayı 1, s. 125 - 164.

Peters, B. G. (1999), *Institutional Theory in Political Science: The New Institutionalism*, Pinter, New York.

Poole, K. T. (2005), *Spatial Models of Parliamentary Voting*, Cambridge University Press, New York.

Poole Keith T. ve Rosenthal, H. (1997*), Congress: A Political-Economic History of Roll-Call Voting*, Oxford University Press, Oxford.

Posner, R. (2005), "The Supreme Court 2004 Term Foreword: A Political Court", *Harvard Law Review*, Cilt 119, s. 32 - 102.

Pruksacholavit, P. ve Garoupa N. (2016), "Patterns of judicial behaviour in the Thai Constitutional Court, 2008–2014: an empirical approach", *Asia Pacific Law Review*, Cilt 24, Sayı 1, s. 16 - 35.

Rachlinski, J. J. (2016), "Does Empirical Legal Studies shed more heat than light? The case of civil damage awards", *Ratio Juris*, Cilt 29, Sayı 4, s. 556 - 571.

Richards, M.J. ve Kritzer H. M. (2002), "Jurisprudential Regimes in Supreme Court Decision-Making", *American Political Science Review*, Cilt 96, sayı 2, s.305 - 320.

Sanlı, K. C. (2007), *Haksız Fiil Hukukunun Ekonomik Analizi: Hukuk ve Ekonomi Öğretisi*, Arıkan Yayınevi, İstanbul.

Segal, J. A. ve Cover, A. D. (1989), "Ideological of U.S. Supreme Court Justices", *American Political Science Review* 83, s. 557 - 565.

Segal, J. A. ve Spaeth, H. J. (2002), *The Supreme Court and the Attitudinal Model Revisited*, Cambridge UniversityPress, Cambridge.

Segal, J. A., Epstein, L., Cameron, C. M. ve Spaeth, H. J. (1995). "Ideological Values and the Votes of the U.S. Supreme Court Justices Revisited", *Journal of Politics*, Cilt 57, Sayı 3, s. 812 – 23.

Sen, A. (2004), *Özgürlükle Kalkınma*, çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Sezal, Ç. (2013), "Hukukun Ekonomik Analizi ve Nesnellik", *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, s. 85 – 98.

Shambayati, H. ve Sütçü G., (2012), "The Turkish Constitutional Court and the Justice and Development Party (2002-09)", *Middle Eastern Studies*, Cilt 48, Sayı 1, s. 107 - 123.

Shikano, S. ve Koch, A. (2010), "Estimation of PoliticalActors Positions Using Unfolding Item Response Models: Ideological Location of Judges of the Federal Constitutional Court of Germany", *paper presented at the IV European Congress of Methodology*, 21 Temmuz 2010, Potsdam.

Sisk, C. G. and Heise, M. (2005), "Judges and Ideology: Public and Academic Debates about Statistical Measures", *Northwestern University Law Review*, Cilt 99, Sayı 2, s. 743 - 803.

Sisk, G. C. (2008),"The Quantitative Moment and the Qualitative Opportunity: Legal Studies of Judicial Decision Making", *Cornell Law Review*, Cilt 93, s. 873 - 900

Soysal, M. (1969), *Dinamik Anayasa Anlayışı: Anayasa Diyalektiği Üzerine bir Deneme*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara.

Tamanaha, B. Z. (2009),"The Distorting Slant in Quantitative Studies of Judging", *Boston College Law Review*, Cilt 50, Sayı 3, s.685 - 758.

Ünsal, A. (1980), *Siyaset ve Anayasa Mahkemesi*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara.

Varol, O., Pellegrina L. D. ve Garoupa, N. (2016), "An Empirical Analysis of Judicial Transformation in Turkey", *Texas A&M University School of Law Legal Studies Research Paper No. 16-20.* https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2746559 (18.2.2017).

Voeten, E. (2007), "The Politics of International Judicial Appointments: Evidence from Court of Human Rights", *International Organization*, Cilt 61, Sayı 4, s. 669 - 701.

Voeten, E. (2008) "The Impartiality of International Judges: Evidence from the European Court of Human Rights", *American Political Science Review*, Cilt 102, Sayı 4, s. 417 - 433.

Windett, J. H., Harden, J.J., Matthew, E., Hall K. (2015), "Estimating Dynamic Ideal Points for State Supreme Courts", Political Analysis, 23 (3): 461 - 469.

Yasushi, H., (1996), "Constitutional Review and the Parliamentary Opposition in Turkey", *Developing Economies*, Cilt 34, Sayı 3, s. 316 - 338.

Yasushi, H. (2011), "Hegemonic Preservation or Horizontal Accountability: Constitutional Review in Turkey", *International Political Science Review*, Cilt 33, Sayı 4, s. 421 - 440.

Yargı Kararları

AYM, Esas No. 1963/17, Karar No: 1963/84, Karar Tarihi: 8/4/1963.

AYM, Esas No. 1970/1, Karar No: 1970/31, Karar Tarihi: 16/6/1970.

AYM, Esas No. 1970/1, Karar No: 1970/31, Karar Tarihi: 16/6/1970.

AYM, Esas No. 1974/19, Karar No: 1974/31, Karar Tarihi: 2/7/1974.

EKLER:

EK-1: Çalışmada Kullanılan Dinamik Madde Tepki Modeli

Çalışmamızda kullanılan modelle ilgili standart tanımlamalar Jackman (2009: 455 - 469) ve Armstrong vd.'den (2014: 221 - 224) yola çıkılarak aşağıdaki şekilde açıklanabilir: Ele alınan *roll-call* verisi $j \in \{1, \ldots, m\}$ olmak üzere, hazır olan ve oylamaya katılan yargıç sayısı $i \in \{1, \ldots, n\}$ kadar, bu yargıçların 'iptal' (ζ_j) ve 'red' (ψ_j) şeklinde tercihleri olsun. Lokasyon Rd biçiminde tanımlansın, d ifadesi politika yüzeyini veya düzlemini ifade etmektedir. *İ* yargıcın j inci *roll-call* oylamasında 'iptal' ifadesi (y_{ij}= 1), değilse (y_{ij}= 0) şeklinde tanımlanmaktadır. Yargıçların karesel fayda fonksiyonu;

$U_i(\zeta_j) = -\|x_i - \zeta_j\|2 + \eta_{ij}$ ve $U_i(\psi_j) = -\|x_i - \psi_j\| 2 + v_{ij}$

şeklinde tanımlanmıştır. Denklemde $x_i \in$ R*d i* yargıcının *ideal noktasını,* η_{ij} ve v_{ij} faydanın hata veya stokastik (ihtimal) elemanları olarak tanımlanırken, $\|\cdot\|$ Öklidyen kuralı ifade etmektedir.

Fayda maksimizasyonunun uygulama biçimi; şayet $U_i(\zeta j) > U_i(\psi_j)$ *ise yij* = 1 olur, diğer durumda ise $y_{ij} = 0$ dir. Bu modelde hata terimleri olarak yer alan η_{ij} ve v_{ij} $E(\eta_{ij}) = E(v_{ij})$, şeklinde eş normal dağılıma sahip, var $(\eta_{ij} - v_{ij}) = \sigma_j^2$ biçiminde olmak üzere, hata terimleri *roll-call* ve yargıçlar arasında bağımsız dağılıma sahiptir. Bu varsayımlar altında,

$$\pi_{ij} = \Pr(y_{ij} = 1) = \Pr U_i(\zeta_j) > U_i(\psi_j)$$
$$= \Pr v_{ij} - \eta_{ij} < \|x_i - \psi_j\| 2 - \|x_i - \zeta_j\| 2$$
$$= \Pr v_{ij} - \eta_{ij} < 2(\zeta_j - \psi_j) x_i + \psi_j\psi_j - \zeta_j\zeta_j$$
$$= (\beta_j x_i - \alpha_j)$$

denklemi oluşturulmuştur. Burada $\beta_j = 2(\zeta_j - \psi_j)/\sigma_j$, $\alpha_j = (\zeta_j\zeta_j - \psi_j\psi_j)/\sigma_j$, olmak üzere $(\cdot)$ ibaresi standart normal dağılım fonksiyonunu ifade etmektedir. Yukarda tanımlanan, probit modele uyumlu bir model olup, modelde tanımlanan x_i yargıcın gözlemlenemeyen ideal noktasını temsil etmektedir. Aynı şekilde denklemde ifade edilen β_j vektörü, 'hayır' pozisyonuna oransal olarak ortaya konulan politka düzlemindeki j inci önermenin yönünü temsil etmektedir. Tek boyutlu durumdaki bu oran $\tau_j = \alpha_j/\beta_j = (\zeta_j 2 - \psi_j 2)/2(\zeta_j - \psi_j) = (\zeta_j + \psi_j)/2$ tanımlı, önermeler arasındaki sınır değeri ifade eder. Yargıçlar iki önerme arasındaki tercihlerinde bağımsız, kayıtsız, fark etmez durumdadırlar.

EK-2: 1962-1982 dönemi AYM üyelerinin listesi (analize dâhil edilenler)

	ÜYE		ÜYE		ÜYE		ÜYE
1.	Mehmet İbrahim Sunuhi Arsan	18.	Ahmet Salih Çebi	35.	Ahmet Nuri Ülgenalp	52.	Mustafa Ekrem Tüzemen
2.	Mehmet Nuri Çınarlı	19.	Hakkı Ketenoğlu	36.	Selahattin Metin	53.	Adil Esmer
3.	Abdullah Üner	20.	Yusuf Ziya Önel	37.	Hasan Gürsel	54.	Muhittin Gürün
4.	Hasan Semih Özmert	21.	İsmail Hakkı Ülkmen	38.	Ahmet Zeyneloğlu	55.	Şemsettin Akçaoğlu
5.	İhsan Necdet Tanyıldız	22.	Halit Hulki Zarbun	39.	Tevfik Gerçeker	56.	Muammer Yazar
6.	Necdet Darıcıoğlu	23.	Kenan Terzioğlu	40.	Ahmet Erdoğdu	57.	Sait Koçak
7.	Şahap Arıç	24.	Ekrem Korkut	41.	Cemalettin Köseoğlu	58.	Yekta Aytan
8.	Ömer Lütfi Akadlı	25.	Ali Kemal Berkem	42.	Ali Fazıl Uluocak	59.	Servet Tüzün
9.	Hakkı Müderrisoğlu	26.	İhsan Keçecioğlu	43.	Şevket Müftügil	60.	Rifat Göksu
10.	Yekta Güngör Özden	27.	Kani Vrana	44.	Ahmet Recai Seçkin	61.	Feyzullah Uslu
11.	Mehmet Asım Erkan	28.	İbrahim Hilmi Senil	45.	Şeref Hocaoğlu	62.	Mahmut Cuhruk
12.	Nihat Akçakayalıoğlu	29.	Sıtkı Şekip Çopuroğlu	46.	Orhan Onar	63.	Ali Rüştü Aral
13.	Avni Givda	30.	Bülent Olçay	47.	Hüseyin Karamüstantikoğlu	64.	Osman Yeten
14.	Lütfi Ömerbaş	31.	Ahmet Fazlı Öztan	48.	Nahit Saçlıoğlu	65.	Mahmut Celalettin Kuralmen
15.	Ahmet Koçak	32.	Fahrettin Uluç	49.	Ahmet Akar	66.	Muammer Turan
16.	Mustafa Karaoğlu	33.	Muhittin Taylan	50.	Salim Başol	67.	Yılmaz Aliefendioğlu
17.	Ahmet Hamdi Boyacıoğlu	34.	Osman Tokcan	51.	İhsan Ecemiş		